

Vojnové pôžičky na Slovensku v rokoch 1914 až 1918

František Chudják
Národná banka Slovenska

V roku 2014 sme si pripomenuli 100. výročie od vypuknutia prvej svetovej vojny, ktorá svojím rozsahom a brutalitou zasiahla do života každého obyvateľa Rakúsko-uhorskej monarchie, súčasťou ktorej bolo aj dnešné územie Slovenska. Príspevok sa zaoberá menovou situáciou na Slovensku po vypuknutí prvej svetovej vojny v roku 1914, pričom dôraz sa kladie na upisovanie vojnových pôžičiek.

Krátko po vypuknutí prvej svetovej vojny 4. augusta 1914 bola vláda cisárskym nariadením zmocnená na mimoriadne opatrenia v riadení menovej politiky. Vláda využila svoju právomoc a zrušila predpisy o povinnom zlatom krytí a predpisy zakazujúce centrálnej Rakúsko-uhorskej banke poskytovať úver štátu. V dôsledku obrovských výdavkov dochádzalo k inflačnej emisii papierových peňazí, čo viedlo k znehodnoteniu rakúsko-uhorskej meny. Mince z drahých kovov zmizli z obehu a bankovky dostali nútený obeh. Druhým kanálom inflácie sa stala premena obligácií vojnových pôžičiek na hotové peniaze prostredníctvom ich lombardu (zálohu) až do výšky 75 % nominálu v peňažných ústavoch

a následne v Rakúsko-uhorskej banke. Štát totiž mobilizoval svoju finančnú hotovosť a záložoval si prostriedky na vedenie finančne nákladnej vojny upisovaním tzv. vojnových pôžičiek. Celkovo prebehlo osem takýchto emisií, po prvý raz sa upisovalo v novembri 1914 a naposledy na jar 1918. V Uhorsku bolo upísaných 18,6 mld. korún a v Rakúsku 35,1 mld. korún.

Upisovanie vojnových pôžičiek predstavovalo istú skúškou dôveryhodnosti bánk (u obyvateľstva i vo vládnucich kruhoch), pričom môžeme pozorovať rozdiely v postojoch slovenských a maďarsko-nemeckých bánk na Slovensku. Slovenské banky sa museli chtiac-nechtiac zapojiť do upisovania, hoci to pre ne znamenalo

Obligácia tretej rakúskej vojnovnej pôžičky v hodnote 1 000 korún z roku 1915

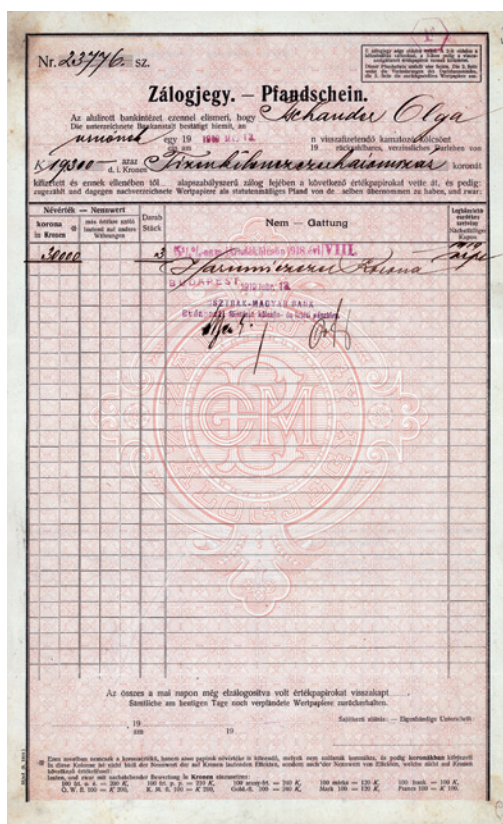
Obligácia siedmej uhorskej vojnovnej pôžičky v hodnote 5 000 korún z roku 1917

radikálny úbytok vkladov. Najháklivejšie bolo, že investovanie do vojnových pôžičiek sa deklarovalo ako vlastenecká povinnosť a nebolo možné kohokoľvek od podobného činu odrádzať. Keďže sa v maďarskej tlači objavovali obvinenia voči slovenským bankám, že zo strachu o svoje vklady odmietajú upisovať vojnové pôžičky, museli slovenské banky neustále dokazovať svoje vlastenecké cítenie a uskutočňovať čulú agitáciu. Po vzniku Československej republiky v roku 1918 sa predstavitelia slovenských bánk naopak obhajovali, že do upisovania na vojnové pôžičky boli donútení, že k nim pristupovali s maximálnou rezervou a podobne. Pravda však leží kdesi uprostred. Banky pri utlmení úverových obchodov a po obmedzení výroby podnikov nemali v rokoch 1916 – 1918 často inú možnosť mobilizovať svoje voľné zdroje ako investovaním do týchto štátom garantovaných cenných papierov. Banky sa správali ekonomicky a primerane prostrediu, v ktorom pôsobili. Je preto pochopiteľné, že v druhej polovici roka 1918, keď sa blížil koniec vojny, slovenské banky, najmä Martinská sporiteľňa a Úverná banka v Ružomberku, začali obmedzovať lombardné obchody s vojnovými pôžičkami a snažili sa ich zbaviť.

Naproti tomu maďarsko-nemecké banky poplatné vládnucemu režimu Rakúsko-Uhorska demonštratívne dávali najavo svoje vlastenecké cítenie a aktívne sa zapojili do upisovania týchto pôžičiek, hoci aj v ich prípade s pribúdajúcimi rokmi klesalo vojnové nadšenie a prevládli pragmatické postoje. Napríklad Bratislavská prvá sporiteľňa sa zúčastnila upisovania siedmich vojnových pôžičiek, pri prvej ich upísala v sume 5,5 mil. korún, pri všetkých siedmich pôžičkách celkovo za vyše 23 mil. korún. Aj Bratislavská obchodná a úverová banka sa aktívne zúčastňovala na týchto akciách a bola tiež oficiálnym miestom pre upisovanie. Vo svojej výročnej správe za rok 1914 pyšne konštatovala, že hodnota ňou upísaných vojnových pôžičiek presiahla 1 milión korún.

Po skončení vojny mali slovenské peňažné ústavy upísaných uhorských a rakúskych vojnových pôžičiek za 6,9 mil. korún, pričom ich vlastná klientela upísala pôžičky v hodnote 15,7 mil. korún. Spolu to predstavovalo zanedbateľných 22,6 mil. korún. Naproti tomu maďarské a nemecké peňažné ústavy investovali do vojno-

Záložný list Rakúsko-uhorskej banky z roku 1919 na ôsmu uhorskú vojnovú pôžičku

vých pôžičiek 295,9 mil. korún a ich klienti upísali 852,5 mil. korún, čo spolu predstavovalo na slovenské pomery neuveriteľných 1 148,4 mil. korún. Veľká angažovanosť maďarsko-nemeckých bánk vo vojnových pôžičkách bola jednou z príčin ich hlbokej krízy po vzniku Československa, čo bolo umocnené aj zákazom novej československej vlády lombardovať vojnové pôžičky. Situácia sa stabilizovala až po podpise mierových zmlúv s Rakúskom a Maďarskom v roku 1920, keď došlo postupne ku konverzii rakúsko-uhorských vojnových pôžičiek na československé štátne cenné papiere. Československí majitelia tak mohli napríklad svoje prihlásené a okolované vojnové pôžičky vymeniť za dlhopisy štvrtej štátnej pôžičky z roku 1920.